

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 340.12:342.72/.73:351.77

ПРАВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЯК НАДГАЛУЗЬ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

THE RIGHT TO HEALTH PROTECTION AS A SUPER-BRANCH OF UKRAINIAN LAW SYSTEM

**Аніщенко М.А., к.ю.н.,
старший викладач кафедри
управління і економіки фармації,
медичного та фармацевтичного правознавства
Запорізький державний медичний університет**

У статті йдеться про необхідність виокремлення права охорони здоров'я в самостійне системно-правове утворення – надгалузь – у складі системи українського права. Визначено й обґрунтовано поняття надгалузі (інтегрованої галузі) права стосовно права охорони здоров'я, що структурно вміщує комплексні галузі медичного та фармацевтичного права, а також низку міжгалузевих і галузевих інститутів.

Ключові слова: галузь права, інститут права, надгалузь (інтегрована галузь) права, право охорони здоров'я, медичне право, фармацевтичне право, ветеринарне право, медичні послуги, медична допомога, народна медицина.

В статье говорится о необходимости выделения права охраны здоровья (права здравоохранения) в самостоятельное системно-правовое образование – надотрасль – в составе системы украинского права. Определено и обосновано понятие надотрасли (интегрированной отрасли) права применительно к праву охраны здоровья (праву здравоохранения), структурно включающему комплексные отрасли медицинского и фармацевтического права, а также ряд межотраслевых и отраслевых институтов.

Ключевые слова: отрасль права, институт права, надотрасль (интегрированная отрасль) права, право охраны здоровья (право здравоохранения), медицинское право, фармацевтическое право, ветеринарное право, медицинские услуги, медицинская помощь, народная медицина.

The article speaks about the need to separate the right to health care (health care rights) into an independent systemic legal entity – the superbranch – within the Ukrainian law system. The concept of a superbranch (integrated branch) law is defined and justified in relation to the right to health protection (health law), which structurally includes complex branches of medical and pharmaceutical law, as well as a number of inter-sectoral and sectoral institutions.

A superbranch of health care rights is an integrated commonality of legal norms, that are united by the subject, method and principles of legal regulation with integrative nature. As an superbranch of Ukrainian law, it integrates complex branches of law (medical and pharmaceutical), own and interdisciplinary institutes of law, which connect a common subject (healthcare relations), the method and principles of legal regulation with integrative nature.

The purpose of the division of the superbranch of the right to health care is to improve the healthcare legal relations by introducing methods and principles of the right to health care in the regulation of relations that make up the subjects of medical and pharmaceutical law, as well as the development of proper health-care institutions (national healing, ergotherapeutic and physiotherapeutic activities, state, physical and legal persons, aimed at the restoration and strengthening of health, domestics, etc.) and integrated interbranch institutions (labor protection and so on).

The main features of the systemic structure of the right of health care are: the presence of two complex branches – medical and pharmaceutical law; subbranches – public health, veterinary law; inherent in the right of health care institutions of national healing, ergotherapy, physical therapy, healthcare activities of individuals and legal entities, medical assistance; integrated institutes that are part of several branches of law – labor protection, palliative care; a joint medical and pharmaceutical law institute for clinical trials of drugs.

The right of health care is characterized by signs of the integrity of nature, the complexity of the system-structural construction and organization, the global nature of the subject of legal regulation, the universality of the combination of public and private law methods and principles, and the multifunctionality of regulatory influence on social relations.

Key words: law branch, law institute, superbranch (integrated branch) law, health law (health care law), medical law, pharmaceutical law, veterinary law, medical services, medical aid, folk medicine.

Система права, як відомо, складається з різних складників. Елементарною часткою системи права є правова норма. Об'єднання правових норм у складі галузі права, що регулюють суспільні відносини певного виду, є інститутом права. Останній може вміщувати групи з кількох споріднених норм, спрямованих на регулювання вузьких різновидів суспільних відносин – підінституту (субінституту) права.

Інститути об'єднуються у галузі права – сукупності правових норм, що регулюють однорідні суспільні відносини особливим методом, основується на відповідних принципах правового регулювання. У межах галузей права виділяють також і підгалузі права, утворені схожими галузевими інститутами. Наприклад, податкове та банківське право є підгалуззями фінансового права.

Галузі, серед інших класифікацій, за обсягом предмета, типом правового регулювання і структурою поділяються на базові та комплексні.

Майже недосліджуваним (принаймні малодосліджуваним) у сучасній теорії права є питання об'єднання галузей у якусь інтегровану спільність.

Ще за часів Ульпіана відомо про поділ системи права на дві підсистеми за суб'єктами регулювання відносин, зокрема приватне право та публічне право. Наприклад, адміністративне, фінансове, кримінальне право належать до публічно-правової, а цивільне та сімейне – до приватно-правової сфери.

Але є галузі, особливо комплексні, які не можна об'єднати за таким критерієм, оскільки їх утворення та розвиток зумовили об'єктивно-синтезовану публічно-приватну природу. Їх можна групувати за іншими ознаками.

У цьому контексті нагальним є звернення до медичного та фармацевтичного права, що регулюють медичну та фармацевтичну діяльність відповідно. Визнання науковою думкою медичного права самостійною комплексною галуззю вже відбулося, що підтверджується захищеними в Україні та за кордоном дисертаціями та іншою новітньою літературою. Менш визначене в цьому сенсі фармацевтичне право, але численні наукові розробки в цьому напрямі свідчать про схильність науковців до висновку про виокремлення його в комплексну галузь.

Природно, що медичне та фармацевтичне право інтегруються в галузь охорони здоров'я. Їх споріднює спільне законодавство про охорону здоров'я, що регулює як медичну, так і фармацевтичну діяльність, а також спільне адміністрування цих відносин компетентним центральним органом виконавчої влади, який із певним статусом, компетенцією та під різними найменуваннями (в Україні – Міністерство охорони здоров'я), діє в більшості держав Світу.

Є. Белей у своїй науковій праці «Право охорони громадського здоров'я: правова природа і місце у системі українського права» наводить дуже цікавий аналіз думок українських учених-правників щодо співвідношення між собою понять «медичне право», «право охорони здоров'я або охороноздоровче право», «право громадського здоров'я». Вітчизняні та зарубіжні науковці виділяють такі структурні утворення (компоненти) у системі права, як медичне право (М.Р. Баришніков, О.В. Губанова, Г.О. Дічко, С.В. Істомін і Н.П. Крижина, Б.О. Логвиненко, В.Ю. Стеценко), право громадського здоров'я (Л.О. Гостін), право охорони здоров'я чи охороноздоровче право (А.М. Коваль, О.Г. Рогова) тощо.

Узагальнивши наявні погляди, які обґрунтовуються в юридичній літературі, ми дійшли висновку, що сьогодні відсутній єдиний підхід до розуміння названих системно-правових утворень (смыслу понять, предметів, правової природи, співвідношення). Однак, виходячи з позицій учених, які, на нашу думку, найбільш повно відповідають правовій дійсності, нами встановлене таке. Наукове вивчення медичного права відбувається у вузькому та широкому значеннях. За першого, медичне право розглядається як складник ширшої галузі права – права охорони здоров'я, а предмет його регулювання обмежується тим боком охорони здоров'я, що пов'язаний із медичним обслуговуванням, наданням медичної допомоги та медичних послуг. Наприклад, Г.О. Дічко визначає медичне право як самостійну комплексну галузь права, яка об'єднує правові норми, що регулюють суспільні відносини з охорони здоров'я у трирівневій системі медичного обслуговування населення, до якого відносяться дії медичного персоналу з лікування та надання додаткових послуг (як косметичних), надання медичної допомоги (яка полягає у маніпуляціях лікаря, націлених на допомогу пацієнту чи профілактику захворювання) і медичних послуг (які є частиною медичного обслуговування та медичної допомоги), що здійснюються державними, комунальними та приватними закладами охорони здоров'я. Або медичне право регулює суспільні відносини, що «виникають під час здійснення медичної діяльності в галузі охорони здоров'я» [1].

За другого, широкого значення, воно розглядається як поняття, тотожне праву охорони здоров'я або охороноздоровчому праву, до якого, наприклад, О.Г. Рогова відносить медичне право (у вузькому розумінні – прим. автора), фармацевтичне право та правове забезпечення функціонування системи охорони здоров'я. У цьому ракурсі Р.Ю. Гревцова розглядає право охорони здоров'я системою норм, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку з організацією охорони здоров'я, охороною громадського здоров'я, медичною діяльністю та фармацевтичною діяльністю. Із викладеного можна підсумувати, що право охорони здоров'я (охороноздоровче право чи медичне право у широкому розумінні) співвідноситься зрештою

системно-правових утворень у цій сфері (медичним правом у вузькому розумінні, фармацевтичним правом, правом громадського здоров'я та ін.) як ціле і частина цілого, а право громадського здоров'я відповідає за адміністративно-правовий складник охорони здоров'я [1].

Концепція розвитку громадського здоров'я, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1002-р, визначає його як комплекс інструментів, процедур і заходів, що реалізуються державними та недержавними інституціями для зміцнення здоров'я населення, попередження захворювань, збільшення тривалості активного та працездатного віку, заохочення до здорового способу життя шляхом об'єднання зусиль усього суспільства.

Система громадського здоров'я (як основа профілактичної медицини) має передбачати основні заходи у сфері охорони здоров'я та бути спрямованою на збереження здоров'я населення і зменшення обсягу витрат на медичне обслуговування [2].

Тому відносини громадського здоров'я частково входять до предмета правового регулювання медичного права, адже профілактика є складником медичної допомоги (як одного з видів медичної діяльності (загальна гігієна, епідеміологія тощо)).

Досить чітку диференціацію діяльності у сфері охорони здоров'я ми можемо побачити у Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. За цим Переліком до галузі знань «Охорона здоров'я» належать такі спеціальності: «Стоматологія», «Медицина», «Медсестринство», «Технології медичної діагностики та лікування», «Медична психологія», «Педіатрія» (є суто медичними), а також «Фармація, промислова фармація», «Фізична терапія, ерготерапія», «Громадське здоров'я» [3]. Спеціалісти з громадського здоров'я разом зі спеціалістами з фармації та спеціалістами з фізичної терапії, ерготерапії провадять свою (окрему від медичної) діяльність.

Що ж стосується відносин зі зміцнення здоров'я та збільшення тривалості життя, що здійснюються іншими суб'єктами – фізичними та юридичними особами, то це не є медична діяльність, ці відносини регулюються власне нормами права охорони здоров'я.

Право громадського здоров'я можна розглядати надгалузевим інститутом у межах надгалузі права охорони здоров'я, оскільки він охоплює як медичну діяльність (медико-профілактична справа), так і управлінську діяльність у сфері охорони здоров'я, а також діяльність окремих фізичних осіб, громадських організацій над зміцненням і збереженням здоров'я людей, діяльність спеціалістів із громадського здоров'я. Ураховуючи сучасні тенденції розвитку сфери охорони здоров'я, а також те, що відносини громадського здоров'я об'єднують у собі декілька інститутів (інститут профілактичної медицини, інститут діяльності фахівців громадського здоров'я, інститут діяльності фізичних і юридичних осіб зі зміцнення та збереження здоров'я), зважаючи на досить широке коло таких відносин, вважаємо, що громадське здоров'я можна назвати підгалуззю в межах надгалузі права охорони здоров'я.

До того ж відносини охорони здоров'я вміщують не тільки медичну та фармацевтичну, а й діяльність ерготерапевтів і фізичних терапевтів (або фізичних реабілітологів), яка не є медичною, оскільки вищевказані спеціальності не є медичними працівниками. Популярністю користується діяльність народних цілителів, яка теж не є медичною. Відрізняють і діяльність із клінічних випробувань лікарських засобів, що також не є ані суто медичною, ані суто фармацевтичною, але спрямована на охорону здоров'я. Такою ж є діяльність фізичних осіб, юридичних осіб (зокрема громадських, благодійних об'єднань), спрямована

на зміцнення та збереження власного здоров'я. Згадаємо й охороноздоровчу спрямованість системи охорони праці.

Уважаємо необхідним визначити приналежними сфері охорони здоров'я і відносини з ветеринарної діяльності. Відповідно до Закону України «Про ветеринарну медицину», ветеринарна медицина – галузь науки та практичних знань про фізіологію і хвороби тварин, профілактику, діагностику та лікування, визначення безпечності продуктів тваринного, а на агропродовольчих ринках – рослинного походження; діяльність, спрямована на збереження здоров'я та продуктивності тварин, запобігання хворобам і на захист людей від зоонозів і пріонних хвороб [4]. Із цього визначення цілком простежується прямий зв'язок з охороною здоров'я. Крім того, варто зазначити, що ветеринарна діяльність уміщує не лише ветеринарну медицину, але й ветеринарну фармацію. Відповідно до даних «Фармацевтичної енциклопедії», фармація ветеринарна – розділ наукової та практичної фармації, який стосується питань, пов'язаних із розробленням, виробництвом, контролем якості, дистрибуцією та моніторингом безпеки та ефективності застосування ветеринарних препаратів, призначених для діагностики, лікування та профілактики захворювань тварин.

Ветеринарна фармація має розвиватися інтегровано, у співпраці спеціалістів ветеринарної медицини та фармації, що забезпечить реалізацію вимог світового співтовариства до проведення безпечної та ефективної фармакотерапії у ветеринарній практиці, встановлення епізоотичного благополуччя, використання високоякісних продуктів тваринництва для задоволення потреб людей, а також забезпечити здоров'я людства й охорону довкілля [5].

На думку В. Єрмоленка, ветеринарне право – це комплексний правовий інститут аграрного права, який об'єднує правові норми, що врегульовують ветеринарні відносини.

Ми ж розглядаємо ветеринарне право системно-правовим утворенням із міжгалузевою природою, що займає своє місце в структурі надгалузі права охорони здоров'я та входить до нього як підгалузь, оскільки має свої інститути ветеринарної медицини, ветеринарної фармації тощо. Предмет ветеринарного права є частиною інтегрованого предмета права охорони здоров'я, оскільки здоров'я тварин безпосередньо впливає на здоров'я людей, що зумовлюється станом продуктів харчування та інших виробів тваринного походження, зважаючи на небезпеку зоонозів і пріонних хвороб тощо [6, с. 38].

Наприклад, дуже цікавим для дослідження, малодосліджуваним із науково-правової точки зору є інститут охороноздоровчої діяльності фізичних і юридичних осіб. Кожна фізична особа має конституційне та природне право на розвиток своєї особистості, охорону власного здоров'я. Фізична особа, серед іншого, має право власними зусиллями розвивати своє фізичне та психічне здоров'я, вести здоровий спосіб життя, зокрема займатися фізичною культурою, вживати здорову їжу, дотримуватися режиму дня та сну, здійснювати профілактику хвороб, уникати стресових ситуацій, утримуватися від шкідливих звичок. Звідси виникає логічне питання про потребу суспільства та держави у правовий спосіб впливати на поведінку фізичних осіб у сфері охорони здоров'я, започатковувати правові стимули здорового способу життя. Фізичні особи об'єднуються в юридичні особи – громадські організації з метою захисту та реалізації своїх спільних інтересів у сфері охорони здоров'я, потребуючи уваги та правової підтримки з боку держави. Юридичні особи провадять охороноздоровчу діяльність із дотриманням спеціальних правил і здійсненням заходів з охорони праці. Крім того, є спеціалізовані навчальні заклади для осіб із вадами фізичного або психічного здоров'я, що не є закладами охорони здоров'я, однак провадять охороноздоровчу діяльність.

Також певні елементи державного механізму, хоча і не здійснюють медичну чи фармацевтичну діяльність,

однак наділені деякими охороноздоровчими повноваженнями. Так, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський зобов'язаний надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для життя чи здоров'я [7].

Уважаємо, що усі вищевказані види правовідносин поєднані між собою та є невід'ємними частинами досить широкої сфери суспільного буття – охорони здоров'я, складаючи предмет права охорони здоров'я.

Звідси постає питання щодо ролі та місця права охорони здоров'я у системі права.

Як зазначалося, сьогодні в науковій спільноті визначилася стала позиція щодо медичного права (як самостійної галузі права). Саме такої думки дотримуються фундатори науки медичного права С. Стеценко, В. Стеценко та І. Сеньюта. У кандидатських дисертаціях Р. Дудник і Г. Дічко обґрунтовано самостійність і комплексність галузі медичного права.

Приблизно такої ж думки дотримується більшість науковців і щодо фармацевтичного права.

Однак Р. Дудник у своїй дисертаційній роботі «Галузева диференціація українського права: поняття, рівні і тенденції розвитку» процитувала дуже цікаву думку авторитетного на пострадянському просторі вченого й одного з провідних фахівців у галузі теорії держави і права та цивільного права С. Алексєєва, «який звернув увагу на те, що в системі права існують і мають тенденцію розвитку інтегровані комплексні галузі права, які можуть бути названі надгалуззями або супергалуззями» [8].

Таке явище та тенденція його розвитку, побачені С. Алексєєвим ще у 1984 р., знаходять повне підтвердження в сучасних умовах, змушуючи до умовиводу про те, що право охорони здоров'я насправді не є окремою комплексною галуззю права. Тому визначаємо його надгалуззю права (за аналогією з підгалуззю права), оскільки воно складається з окремих комплексних галузей (медичне та фармацевтичне право), підгалуздей (право громадського здоров'я, ветеринарне право), інститутів права, що є самостійними і не входять до вищевказаних галузей (правове регулювання діяльності ерготерапевтів, фізичних терапевтів, народних цілителів тощо), а також інститутів права, що є комплексними й одночасно входять до складу декількох галузей права (охорона праці, паліативний догляд тощо).

Уважаємо, що надгалузь права охорони здоров'я є інтегрованою спільністю правових норм, які об'єднані предметом, методом і принципами правового регулювання з інтегративною природою.

Слушним питанням у контексті цього дослідження є мета виокремлення такої комплексної надгалузі права, як право охорони здоров'я. Наша відповідь є такою: «Із метою удосконалення правовідносин у сфері охорони здоров'я, що полягає у запровадженні методу та принципів права охорони здоров'я у регулювання відносин, які складають предмети медичного та фармацевтичного права, а також розвиток власне охороноздоровчих інститутів (народного цілителства, ерготерапевтичної та фізіотерапевтичної діяльності, діяльність держави, фізичних і юридичних осіб, спрямована на відновлення та зміцнення здоров'я, домедична допомога і т.д.) та комплексних міжгалузових інститутів (охорона праці й ін.)». Наприклад, медична діяльність не має перетворюватись на суто господарську діяльність із надання медичних послуг населенню, а фармацевтична діяльність не може бути різновидом торговельної діяльності, метою якої є лише отримання прибутку – «підвищення середнього чеку». Визнання об'єктивної сформованості права охорони здоров'я в самостійну надгалузь сприяє суб'єктивному впливу

на розвиток її галузей та інститутів з удосконаленням та підвищенням ефективності. При цьому слід виходити з концепції природного права, за якою право на життя і здоров'я є найвищою цінністю, що також відображено у ст. 3 Конституції України, за якою «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [9].

Зважаючи на це, до кола правовідносин у сфері охорони здоров'я належать такі: правовідносини, що складаються в процесі здійснення медичної діяльності; правовідносини, що складаються в процесі здійснення фармацевтичної діяльності; правовідносини, що складаються в процесі здійснення діяльності народних цілителів; правовідносини, що складаються в процесі здійснення діяльності громадських організацій, метою яких є охорона здоров'я; правовідносини, що складаються в процесі здійснення діяльності юридичних осіб (установ, підприємств, організацій) з охорони праці; правовідносини, що складаються в процесі здійснення управлінської діяльності органами державної влади та місцевого самоврядування у сфері охорони здоров'я; правовідносини, що складаються в процесі діяльності спеціалістів немедичного профілю, спрямованої на охорону здоров'я; правовідносини, що складаються в процесі діяльності фізичних осіб, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших людей; правовідносини, що складаються в процесі здійснення ветеринарної медичної та фармацевтичної діяльності; правовідносини, що виникають у процесі притягнення до юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони здоров'я.

Зазначимо, що в предметі права охорони здоров'я слід особливо виокремити правовідносини із запобігання та протидії корупції у сфері охорони здоров'я через виняткову важливість для держави та суспільства в цілому.

Методом правового регулювання права охорони здоров'я є розумне поєднання імперативного і диспозитивного методів правового регулювання з метою збереження та покращення життя і здоров'я людей.

Уважаємо, що принципи права охорони здоров'я сформульовані максимально вдало, містко та науково обґрунтовано у ст. 4 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», до яких належить:

- визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, одним із головних чинників виживання та розвитку народу України;
- дотримання прав і свобод людини та громадянина у сфері охорони здоров'я та забезпечення пов'язаних із ними державних гарантій;
- гуманістична спрямованість і забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей над класовими, національними, груповими чи індивідуальними інтересами, підвищений медико-соціальний захист найбільш вразливих верств населення;
- рівноправність громадян, демократизм і загальнодоступність медичної допомоги та інших послуг у сфері охорони здоров'я;

– відповідність до завдань і рівня соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, наукова обґрунтованість, матеріально-технічна і фінансова забезпеченість;

– орієнтація на сучасні стандарти здоров'я та медичної допомоги, поєднання вітчизняних традицій і досягнень зі світовим досвідом у сфері охорони здоров'я;

– попереджувально-профілактичний характер, комплексний соціальний, екологічний та медичний підхід до охорони здоров'я;

– багатокладність економіки охорони здоров'я та багатоканальність її фінансування, поєднання державних гарантій із демонополізацією та заохочення підприємництва і конкуренції;

– децентралізація державного управління, розвиток самоврядування закладів і самостійності працівників охорони здоров'я на правовій та договірній основі [10].

Зasadничим для функціонування та розвитку права охорони здоров'я є положення ст. 5 цього ж Закону, яке передбачає, що державні, громадські або інші органи, підприємства, установи, організації, посадові особи та громадяни зобов'язані забезпечити пріоритетність охорони здоров'я у власній діяльності, не завдавати шкоди здоров'ю населення і окремих осіб, у межах своєї компетенції надавати допомогу хворим, інвалідам та потерпілим від нещасних випадків, сприяти працівникам органів і закладів охорони здоров'я в діяльності, а також виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про охорону здоров'я [10].

Таким чином, право охорони здоров'я є надгалуззю українського права, що інтегрує в собі комплексні галузі права (медичне і фармацевтичне), власні та міжгалузеві інститути права, яких поєднують спільні предмет (відносини в сфері охорони здоров'я), метод і принципи правового регулювання з інтегративною природою.

Основними особливостями системно-структурної побудови права охорони здоров'я є такі: наявність двох комплексних галузей – медичного та фармацевтичного права; підгалузей – права громадського здоров'я, ветеринарного права; притаманних лише праву охорони здоров'я інститутів народного цілительства, ерготерапії, фізичної терапії, охороноздоровчої діяльності фізичних та юридичних осіб, домедичної допомоги; комплексних інститутів, що входять до складу декількох галузей права – охорони праці, паліативного догляду; спільного для медичного та фармацевтичного права інституту клінічних випробувань лікарських засобів.

Право охорони здоров'я характеризується ознаками інтегративності природи, складності системно-структурної побудови й організації, глобальності предмета правового регулювання, універсальності сполучення публічно- та приватноправових методів і принципів, багатофункціональності регулятивного впливу на суспільні відносини.

Слід також зазначити, що висунуті у цій статті наукові гіпотези потребують доопрацювань та уточнень, більш глибоких наукових розробок, а тому необхідні подальші ґрунтовні наукові дослідження з вищезазначеної тематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белей Є. Право охорони громадського здоров'я: правова природа і місце у системі українського права. URL: <http://www.reos.uni-goettingen.de/wp-content/uploads/18-03-S45-62.pdf>.
2. Про схвалення Концепції розвитку системи громадського здоров'я: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 1002-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-p>.
3. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p>.
4. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 № 2498-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-12>.
5. Фармація ветеринарна // Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/337/farmaciya-veterinarna>.
6. Ветеринарне право: підручник / за ред. В.М. Єрмоленка. Київ: НУБІП України, 2015. 300 с.
7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
8. Дудник Р. Галузева диференціація українського права: поняття, рівні і тенденції розвитку: дисертація ... кандидата юридичних наук. Рукопис. Одеса, 2016. 209 с.
9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр>.
10. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/>.